

Egy szép karácsonyi szokás a betlehemezés

Karácsony böjtjén, az ünnep előtti napokban ismétlődött hosszú évekig a szép palóc népszokás, a betlehemezés, s egy másik hagyomány, az ostyahordás.

"Ne féljete! Nagy örömet hirdetek néktek. Ma született az Üdvözítő Dávid városában" - csilingel a lányka hangja, amikor köszönti az ébredező pásztorokat.

Az "angyalka" színpompás népviseletben, fényesre tisztított rámás csizmában, fején fátyollal, gyöngyös koszorúval, harsányan serkenti a kucsmás, bekecses legényeket: indulni kell, várnak bennünket! Vigyük a jászlat, s benne a kisdedet betlehemjárásra.

A Nógrád megyei Rimócon karácsony böjtjén, azaz az ünnep előtti két-három napban ismétlődött hosszú évekig ez a szép palóc népszokás, a betlehemezés, s vele egy másik hagyomány, az ostyahordás. Egészen a közelmúltig őrizték, ápolták nemes szokásaikat, azonban néhány éve csupán emlékeiben él a rimóci betlehemes.

Fájdalmasan hangzik a múlt idő, mert hosszú évek óta csak emlékezni lehet a rimóci betlehemesekre - emlékeznek az öregek. Azt mondják, nem volt rá igény, s bár a ministránsok olykor csinálnak valamit, de ők nem járnak

házzól-házra, mint a mai öregek tették fiatalon, s ahogy az ő nagyapjuk még jó negyven-ötven éve tanította a lurkókat aprólékosan, hogyan is betlehemezzenek.

Hogyan történt a régi időkben az ostyahordás? A kántor feleségének az volt a feladata, hogy karácsony előtt egy héttel megsüsse az ostyát a szeretet és a békeesség jelképes kenyerét. Annyit készített, hogy jusson a faluban minden családnak. Az ostyákat díszes kosárban két-három legény vitte ünnepi öltözkében portáról-portára, s közülük az élen járó mondta el a beköszöntő strófát:

"Amikor az Úr Jézus világra született, először mi hozzánk hasonló gyermek lett, mint mennyei mester tanított sok jóra, itt az ostya színében testét nekünk adta. Hogy Jézus született, ilyen ajándékokat hordtak a pásztorok: sajátot, báránykát. Mi is abból a célból hoztuk a hófehér ostyákat."

Ahány tagja volt a családnak, annyit osztottak, s gondjuk volt rá, hogy jusson a karácsonyfa csúcsára is belőle. Az ajándék szerény volt, mégis nagyra becsülték, hiszen a szeretet és a békeesség, az összetartozás ajándékát vitték el a családokhoz. Szép szokás volt, hogy szentestén, a vacsora alkalmából ezeket

is elfogyasztották a helyiek.

Az ostyákért a "széthordóknak" járt is ajándék! Hiába volt szegénység, aszalt gyümölccsel, sütőkkel, mákos, diós kaláccsal tömték degeszre a legények tarisznyáit, sőt néhány fillér is dukált nekik. Amolyan rendszeres, ám igen szerény fizetés-kiegészítése volt ez akkoriban kántornénak.

Ám térjünk vissza karácsony böjtjéhez, a betlehemjársához! A betlehemezők érkezését pásztorcsengő jelezte. Mindig a házigazda ment ki elébük, férfiembernek volt illő fogadni az érkezőket, akik rögtön karácsonyi dalra fakadtak, így kérve bebocsátást: "Ne féljete! Nagy örömet hirdetek néktek. Ma született az Üdvözítő Dávid városában." Rövid pásztorjáték után megköszönték az ajándékokat, s már vonultak is a másik, közeli porta felé, csak az egyre halkuló pásztorcsengő jelezte egy ideig útjukat

Karácsony böjtjén szerény volt az asztal, szenteste ugyancsak. A mákos guba, csík, káposztaleves gombával, sütők, sült alma, nagy ritkán narancs került az asztalra.

Ami még fontos, amolyan szokásos babona volt: az asztal alá búzát, árpát tettek, hogy jó termés legyen jövőre. A háziasszony nem kelhetett fel a vacsoraasztaltól, hogy a kotlós tyúk jól üljön egész évben, legyen bőséggel apró jószág a háznál.

A legtöbb család együtt ünnepelt karácsony éjszakáján, gyakran a közvetlen rokonság is köszöntötte egymást. A gyerekek örültek az ajándékoknak, a felnőttek imádkoztak, anekdotáztak. Később együtt indultak az éjféli szentmisére. A szertartás végén az ünneplőbe öltözött férfiak köszöntötték egymást erős, komótos kézszorítással, kívánva áldott karácsonyt. Mit kis kívánhatunk a hagyományok felelevenítésével? Legyen békés, boldog karácsonyunk, s éledjen újra a palócföldi betlehemezés!

A betlehemezésről röviden

A betlehemezés a karácsonyhoz kötődő magyar népszokás. Több szereplős dramatikus játék, a legnépszerűbb karácsonyi paraszti misztériumjáték, pásztorjáték. A népszokásban két hagyománykör ötvöződik: a kereszténység előtti pogány és antik gyökerű képzetek, valamint az ünnep keresztény jellegéből fakadó szokások.

Neve a bibliai Betlehem városából ered. A népszokás célja a gonosz ártó szellemek elűzése zajkeltéssel, jelmezek, álarcok viselésével.

A középkori Magyarországról a betlehemezésre történő utalás nem maradt fenn. Az első magyar szövegek a XVII. századból származnak, és iskolai előadás céljára készültek. A 19-20. szá-

zadban már paraszti betlehemezésről beszélünk, mert magyar népszokásként a falvak életében maradt meg.

A betlehemezés a legismertebb és legelterjedtebb karácsonyi népszokások közé tartozik. Az egész Kárpát-medencében ismerik. A paraszti betlehemezés középpontjában a betlehemi pásztorok párbeszédés, énekes játéka áll. A dramatikus játék fő eleme a pásztorjáték, amely a három pásztor, köztük a nagyothalló öreg tréfás párbeszédére épül. A betlehemezés fő kelléke a templom alakú betlehem, amelyben a Szent Család látható. A pásztorjáték szereplői: a kis templomot vivő két angyal, három pásztor, ami egyes vidéken kiegészül több szereplővel. A szereplők ma is eljátsszák a Jézus születéséről szóló bibliai történetet, majd átadják ajándékaikat, jókívánásaikat.

Ezután a háziak megvendégelik őket.

Több táji típusa alakult ki. A magyar betlehemes játékszövegekben Benedek András több szövegcsoporthat különböztet meg. A legarchaikusabbak az erdélyi játékok, ezeket néha felnőtt férfiak adják elő, és a pásztorok álarcot is viselhetnek. Egyik érdekes példája a Dunántúlra települt bukovinai székelek csobánolása (betlehemezése). Ennek része a betlehemes pásztorjánc. A betlehemezés sajátos változata a báb-táncoltató betlehemezés. Magyar nyelvterületen a Dunántúlon és a Felső-Tiszavidéken fordul elő.

<http://richpoi.com/cikkek/kultura/egyszep-magyar-karacsonyi-szokas-a-betlehemezes.html>

